

УДК 343.341:342.9 (477)

ЛЕОНОВ Б.Д., доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник МНДЦ при РНБО України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2488-7377>.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ В КОНТЕКСТІ РАТИФІКАЦІЇ ДОДАТКОВОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ РЄ ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Анотація. Стаття присвячена актуальним питанням удосконалення кримінально-правової протидії фінансуванню тероризму. Проаналізовано положення нещодавно прийнятого Закону України “Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв’язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом”, виділено його недоліки, у зв’язку з чим визначено потребу його подальшого удосконалення. Запропоновано комплекс заходів з удосконалення кримінально-правової протидії фінансуванню тероризму, насамперед шляхом удосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за фінансування тероризму, що, на думку автора, дозволить виконати Україні її міжнародно-правові зобов’язання у цій сфері.

Ключові слова: тероризм, фінансування тероризму, кримінально-правова протидія, запобігання тероризму, кримінальна відповідальність.

Summary. The article is devoted to the topical issues of improving the criminal and legal counteraction to the financing of terrorism. The provisions of the recently adopted Law of Ukraine “On Amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine in connection with the ratification of the Additional Protocol to the Convention of the Council of Europe on the Prevention of Terrorism, as well as to some legislative acts of Ukraine on improving the fight against terrorism” are analyzed, its shortcomings are highlighted, in connection with which the need for its further improvement was determined. A set of measures is proposed to improve the criminal and legal countermeasures against the financing of terrorism, primarily by improving the legislation on criminal liability for the financing of terrorism, which, according to the author, will allow Ukraine to fulfill its international legal obligations in this area.

Keywords: terrorism, financing of terrorism, criminal and legal counteraction, prevention of terrorism, criminal liability.

Постановка проблеми. Фахівцями Комітету MANEYVAL у п. 48 Рекомендації 5 “Злочини фінансування тероризму” Звіту за результатами 5-го раунду взаємної оцінки України (у ході його 55-го планерного засідання у м. Страсбург 5-7 грудня 2017 року) одним з недоліків законодавства України про кримінальну відповідальність за терористичні злочини визнавалася неповна криміналізація перетинання державного кордону в терористичних цілях відповідно до резолюції Ради Безпеки ООН № 2178. З урахуванням цієї резолюції держави члени Ради Європи уклали Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму (далі – Протокол).

22 жовтня 2015 року Україна підписала цей Протокол, положення якого, серед іншого, передбачають зобов’язання для держав встановити кримінальну відповідальність за фінансування виїзду за кордон з метою терористичної діяльності (ст. 5 Протоколу), організацію чи сприяння іншим способом виїзду за кордон з метою

терористичної діяльності (ст. 6 Протоколу). Підписання Протоколу зумовлює потребу імплементації його норм у національне законодавство України, у т.ч. у сфері протидії фінансуванню тероризму.

У рамках аналізу основних тенденцій поширення тероризму у частині виявлення джерел фінансування терористичної діяльності фіксується зростання популярності використання криптовалют та веб-ресурсів, які надають можливість проведення фінансових операцій з використанням заборонених на території України платіжних систем (QIWI, WebMoney) у протиправних фінансових операціях, у т.ч. пов'язаних з фінансуванням тероризму. Загострює проблему протидії фінансуванню тероризму агресивна політика російської федерації, спрямована на дестабілізацію ситуації в державі, яка переросла у повномасштабну збройну агресію проти нашої країни.

Результати аналізу наукових публікацій. Питання протидії фінансуванню тероризму досліджували такі вчені, як В. Антипенко [2], Л. Багрій-Шахматов [3], В. Ємельянов [4], К. Жаринов [5], В. Ліпкан, Д. Мельник [6], Д. Никифорчук [7], І. Рижов [4], М. Руденко [7] та ін. Окремі кримінально-правові аспекти протидії діяльності терористичних груп та організацій висвітлено у працях В. Глушкова, Ю. Данильченка, В. Крутова, В. Мокляка, М. Рибачука, О. Семенюка, І. Серкевич, О. Шамари та ін.

Звертаючи увагу на період проведених досліджень зазначених авторів, потрібно вказати, що у них не враховано останні зміни до ст.ст. 258-4 – 258-5 КК України, пов'язані з ратифікацією Протоколу. Суспільно небезпечні діяння з використанням криптовалют для фінансування терористичних груп та організацій залишаються поза увагою поглибленого дослідження науковців. Наведене свідчить про недостатність розробки питань кримінальної відповідальності за фінансування тероризму.

Метою статті є удосконалення норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за фінансування тероризму, в контексті ратифікації Протоколу.

Виклад основного матеріалу. Серед основних напрямів державної політики Стратегія національної безпеки України (затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392) визначає активну участь держави у протидії тероризму (п. 33) [8].

Відповідно до цієї Стратегії протидія тероризму має бути спрямована на виявлення і припинення терористичної діяльності, передбачати вирішення завдань щодо пошуку та аналітичної обробки інформації про загрозу вчинення терористичних актів, джерел фінансування терористичної діяльності.

Підпунктом 2 пункту 4 Плану заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.01.21 р. № 7-р) на СБУ спільно з іншими заінтересованими державними органами покладено завдання з розробки пропозицій щодо приведення у відповідність з вимогами 5-ї Рекомендації FATF статей Кримінального кодексу України в частині включення злочинів, зазначених у Міжнародній Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Протоколах до неї в частині фінансування тероризму, та щодо застосування кримінальної відповідальності за фінансування поїздок у терористичних цілях відповідно до Резолюції Ради Безпеки ООН 2178 [9].

З метою імплементації міжнародних норм у національне законодавство Законом України від 20.11.22 р. № 2589-IX [10] ратифіковано Протокол, положення якого передбачають, зокрема, удосконалення норм про кримінальну відповідальність за фінансування тероризму. Імплементація міжнародних норм у національне законодавство є фактичною реалізацією міжнародних зобов'язань, а також способом включення норм міжнародного права до національної правової системи [11].

Відповідно до ст. 2 згаданого Закону цей акт набирає чинності з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з Протоколу[10].

23.03.2023 року за результатами розгляду в другому читанні проект Закону України “Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом” (реєстр. № 8146) прийнято Верховною Радою України в цілому як Закон України №2997–ІХ [12] (далі – Закон), текст якого підписано Головою Верховною Радою України (23.03.2023) та Президентом України (21.04.2023).

Як зазначають розробники цього Закону, його метою є імплементація в національне законодавство положень Протоколу, а також всебічне посилення спроможностей загальнодержавної системи боротьби з тероризмом з урахуванням європейських та загальносвітових практики у сфері протидії терористичній діяльності [13].

Для досягнення поставленої мети Законом передбачені зміни до: 1) Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України, відповідно до яких: а) встановлюється кримінальна відповідальність за “проходження навчання тероризму”, “перетинання державного кордону України з терористичною метою”, а також за фінансування цих діянь; б) визначається підслідність зазначених злочинів — досудове розслідування таких злочинів здійснюватимуть слідчі Служби безпеки України; в) розширюються підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру в разі вчинення її уповноваженою особою названих злочинів; 2) до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” у частині удосконалення визначення фінансування тероризму; 3) Закону України “Про санкції” в частині розширення видів санкцій, що можуть застосовуватись, зокрема до терористичних організацій та груп [13].

Згідно з положеннями цього Закону до КК України було введено нову статтю 258-б, а ст. 258-4, а також абзац перший частини першої ст. 258-5 КК України викладено у новій редакції. Досконале ознайомлення з цими законодавчими новелами свідчить про те, що вони не повною мірою відповідають Протоколу, більш того, вони містять неузгодженості та протиріччя з іншими нормами законодавства у сфері боротьби з тероризмом, що зумовлює потребу їх вдосконалення.

За Законом статтю 258-4 КК України доповнено положеннями про відповідальність за сприяння вчиненню терористичного акту шляхом проходження навчання тероризму.

У примітці до ст. 258-4 КК України під проходженням навчання тероризму в цій статті слід розуміти отримання особою інструкцій, включаючи набуття знань чи практичних навичок, від іншої особи щодо виготовлення або використання вибухових речовин, вогнепальної чи іншої зброї або шкідливих чи небезпечних речовин, або щодо інших специфічних методів чи засобів з метою здійснення діяльності, яка відповідно до закону є терористичною.

Виходячи зі змісту примітки до ст. 258-4 КК України, суб'єктивна сторона проходження навчання тероризму характеризується прямим умислом та наявністю спеціальної мети – здійснення діяльності, яка відповідно до закону є терористичною. За таких умов, притягнення винної особи до відповідальності за проходження навчання тероризму суб'єктами правозастосування буде можливим при доведенні того, до якої саме діяльності готується така особа. Враховуючи те, що сам суб'єкт проходження

навчання тероризму може й не знати достеменно під час набуття знань стосовно використання вибухових речовин, чи буде він вчиняти у подальшому диверсію (ст. 113 КК України), терористичний акт (ст. 258 КК України) чи захоплення заручників (ст. 147 КК України), можливість доказування кримінально-процесуальними засобами факту вчинення вищезазначеного злочину може бути зведена нанівець. На це звертали увагу фахівці Головного науково-експертного управління Верховної Ради України під час експертизи законопроекту № 7699, який містив схожі приписи [13].

Зауважимо, що для цілей Протоколу “проходження навчання тероризму” означає “отримання інструкцій, включаючи набуття знань чи практичних навичок, від іншої особи стосовно виготовлення або використання вибухових речовин, вогнепальної чи іншої зброї або шкідливих чи небезпечних речовин або стосовно інших специфічних методів чи засобів з метою вчинення або сприяння вчиненню терористичного злочину” (п. 1 ст. 3 Протоколу), а не терористичної діяльності як це передбачено Законом. Звідси випливає, що на законодавчому рівні потребує уточнення коло суспільно небезпечних проявів тероризму, навчання яким є кримінально караним.

Відповідно до Закону абзац перший частини 1 ст. 258-5 КК України викладено у новій редакції:

“1. Надання чи збір будь-яких активів прямо чи опосередковано з метою їх використання або усвідомленням можливості того, що їх буде використано повністю або частково для будь-яких цілей окремим терористом чи терористичною групою (організацією), або для організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи (організації), сприяння вчиненню терористичного акту, навчання тероризму, перетинання державного кордону України з терористичною метою, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій”.

Новелою цієї норми є посилення на мету такого фінансування – надання чи збір будь-яких активів прямо чи опосередковано з метою їх використання для проходження навчання тероризму або перетинання державного кордону України з терористичною метою. На нашу думку, диспозиція цієї статті містить недоліки, які роблять її застосування проблематичним.

З цього приводу слід погодитись з позицією В.П. Ємельянова: “...незрозуміло, для чого захарашувати диспозицію статті зайвим переліком діянь, передбачених статтями 258 – 258-4 КК України, якщо попередньою фразою “тобто дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації)” цей перелік цілком охоплюється [15, с. 80-81]. Схожої думки додержується Л.В. Новікова, яка вважає, що при встановленні в диспозиції статті ознак фінансування тероризму не слід робити спробу дати визначення тероризму за допомогою переліку деяких конкретних статей КК України України, а необхідно використовувати вироблене у кримінально-правовій науці загальне визначення злочинів терористичної спрямованості. На думку Л.В. Новікової, під фінансуванням тероризму слід розуміти надання коштів чи їх збирання особою для вчинення будь-якого з діянь, спрямованих на залякування населення з метою спонукання органу державної влади, органу місцевого самоврядування, міжнародної організації, фізичної чи юридичної особи до вчинення якоїсь дії або утримання від її вчинення [16]. До речі, такий підхід впливає **Ошибка! Ошибка связи.**, де передбачено, що “будь-яка особа чинить злочин за змістом цієї Конвенції, якщо вона будь-якими методами, прямо чи опосередковано, незаконно та умисно надає кошти або здійснює їх збір з наміром, щоб вони

використовувались, або при усвідомленні того, що вони будуть використані, повністю чи частково, для вчинення будь-якого діяння, яке являє собою злочин відповідно до сфери застосування одного з договорів, перелічених у додатку, та до визначення, що міститься в ньому” [17]. Ми підтримуємо підхід, згідно з яким не слід переобтяжувати КК України зайвими приписами, які не несуть ніякого особливого правового навантаження, вирішують конкретні кримінально-правові ситуації, які вже вирішені шляхом застосування вже передбачених в КК України норм [18, с. 24].

Неабиякий інтерес викликає введення в КК України нової статті 258-6, якою встановлено відповідальність за перетинання державного кордону України для здійснення діяльності, яка відповідно до закону є терористичною. Водночас, Закон України “Про боротьбу з тероризмом” перетинання державного кордону з терористичною метою визначає складовою терористичної діяльності, що свідчить про тавтологічність наявного у цій нормі словосполучення “яка відповідно до закону є терористичною”. Зауваження щодо формулювання мети виїзду з України та в’їзду в Україну (ст. 258-6 КК України у редакції проекту) висловлювали експерти Апарату Верховної Ради України, адже для цілей Протоколу “виїзд за кордон з терористичною метою” означає виїзд особи до держави, громадянином якої вона не є і яка не є місцем постійного проживання такої особи, з метою вчинення, сприяння або участі у терористичному злочині або здійснення чи проходження навчання тероризму [14]. Натомість законодавець криміналізував будь-яке перетинання державного кордону з такою метою.

Крім цього, відповідно до статті 6 Протоколу “організація чи сприяння іншим способом виїзду за кордон з терористичною метою” означає будь-яку дію, спрямовану на організацію або сприяння, що допомагає будь-якій особі у виїзді за кордон з терористичною метою, як визначено в пункті 1 статті 4 цього Протоколу, з усвідомленням, що така допомога слугує терористичним цілям [1]. За Протоколом кожна сторона вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для визнання відповідно до національного законодавства вчиненої незаконно та умисно “організації чи сприяння іншим способом виїзду за кордон з терористичною метою” (визначено в пункті 1) злочином.

Аналіз запропонованих змін дозволив експертам Головного юридичного управління Апарату Голови Верховної Ради України дійти висновку, що задекларована в пояснювальній записці мета акта не повною мірою буде досягнута у частині імплементації в національне законодавство положень статті 6 Протоколу (“організація чи сприяння іншим способом виїзду за кордон з терористичною метою”) [19]. До речі, за змістом ст. 7.2.10 проекту КК України підготовка терористичної діяльності охоплює широкий перелік дії винної особи, яка: 1) проходила навчання; 2) проводила навчання, 3) прибула до України чи держави-члена Європейського Союзу або переміщувалась транзитом через територію України; 4) залишила територію України чи держави-члена Європейського Союзу, 5) заволоділа матеріальними засобами, коштами чи інформацією або 6) склала чи використала підроблений офіційний документ [20]. Наведене зумовлює потребу криміналізації організації чи іншого сприяння перетинання державного кордону з такою метою, як це передбачено ст. 6 Протоколу.

Законом передбачені й зміни до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” у частині доповнення визначення фінансування тероризму посиленням на мету – перетинання державного кордону України з терористичною метою. Як зазначалося раніше, така мета

цілком охоплюється законодавчим формулюванням “дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації)” у визначенні фінансування тероризму. Тому, на нашу думку, така деталізація є зайвою й такою, що не несе особливого правового навантаження.

Новелою Закону є доповнення Закону України “Про боротьбу з тероризмом” ст. 24-1 “Відповідальність терористичної організації (групи)”, зміст якої передбачає, що до терористичної організації (групи) можуть застосовуватися санкції в порядку, визначеному Законом України “Про санкції”, коло яких розширено новими спеціальними економічними та іншими обмежувальними заходами (санкціями): а) заборона діяльності на території України; б) відмова в наданні або скасування дозволу на імміграцію, дії посвідок на постійне чи тимчасове проживання в Україні; в) примусове повернення або примусове видворення за межі України; г) заборона демонстрації та використання символіки терористичних організацій і груп, пропагування ідей та програмних цілей таких організацій (груп), блокування доступу до інформаційних ресурсів, які використовуються для зазначених цілей.

Зауважуємо, що механізм застосування санкцій визначено Законом України “Про санкції”, який передбачає: розгляд пропозицій щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій, які вносяться Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Національним банком України, Службою безпеки України, на засіданні Ради національної безпеки та оборони України, прийняття за результатами такого розгляду рішення Радою національної безпеки та оборони України та введення в дію указом Президента України; відповідне рішення набирає чинності з моменту видання указу Президента України і є обов’язковим до виконання (частини перша та третя статті 5 Закону України “Про санкції”).

На думку Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України, застосування таких санкцій Радою національної безпеки та оборони України як координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, який координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, не узгоджується з вимогами статті 107 Конституції України та Закону України Про Раду національної безпеки і оборони України (ст. 1, 3, 4 цього Закону), що суперечитиме конституційному статусу цього органу [19].

На переконання переважної більшості фахівців, передбачені вказаним законом спеціальні обмежувальні заходи (санкції), внаслідок свого тимчасового характеру можуть лише доповнювати наявні заходи кримінальної репресії щодо терористів та терористичних організацій (груп) разом із передбаченими Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” фінансово-контрольними заходами щодо блокування, заморожування, арешту і конфіскації активів, які збираються, акумулюються та спрямовуються на фінансування тероризму, та підлягають застосуванню у рамках загальнодержавного комплексу заходів з протидії тероризму [21]. Прорахунки застосування та недоліки норм Закону України “Про санкції” вже мали наслідком оскарження в судах рішень РНБО України, оголошених указами Президента України щодо застосування санкцій до контрабандистів та пособників терористичної діяльності НЗФ т.зв. “ДНР”/“ЛНР”.

Застосування відносно вітчизняних терористичних організацій та окремих терористів (насамперед учасників “ДНР”/“ЛНР”, та інших, які перебувають у межах правового поля держави) механізму політико-правового впливу, передбаченого Законом України “Про санкції” наразі видається нераціональним та неефективним – як через

недоліки самого Закону (загальний характер правових норм, недосконалість визначених процедур тощо), так і у зв'язку з необхідністю вжиття адекватних заходів правового реагування до таких суб'єктів, дії яких вже криміналізовані законодавцем (ст. 109, 110, 112, 147, 194, 258 – 258-5, 260, 265 – 266, 278, 279, 292, 349, 349-1, 439, 440, 443, 444 КК України) відповідно до законодавства України про кримінальну відповідальність[21].

Крім того, санкційний підхід не повною мірою узгоджується з положеннями ст. 24 “Відповідальність організації за терористичну діяльність” Закону України “Про боротьбу з тероризмом”, згідним з якими організація, відповідальна за вчинення терористичного акту, визнається терористичною за рішенням суду. Давно назрілою є потреба належного унормування порядку визнання організацій терористичними та формування відповідного реєстру, що забезпечуватиме належні умови для протидії їх діяльності в Україні.

Відсутність в законодавстві повноцінного порядку визнання організації терористичною унеможливує застосування й інших положень ст. 24 Закону України “Про боротьбу з тероризмом”, які передбачають правові наслідки для організації, визнаної за рішенням суду відповідальною за вчинення терористичного акту (підлягає ліквідації, а належне їй майно конфіскується).

Неврегульованість цього питання не дає змоги реалізовувати окремі положення законодавства з протидії фінансуванню тероризму, виявлення, арешту та вилучення активів організацій та осіб, пов'язаних із провадженням терористичної діяльності [22, с. 87].

Крім цього, відсутність такого порядку значно ускладнює процедуру притягнення осіб до відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 258-3 КК України, негативно позначається на практиці застосування санкцій до осіб, які сприяють злочинній діяльності терористичних груп та організацій [22, с. 51].

Таким чином, до вад Закону можна віднести й те, що він не конкретизує механізм (процедуру) визнання організації терористичною в судовому порядку.

Слід зауважити, що викладені зауваження і пропозиції до Закону не вичерпують проблематику фінансування тероризму.

Враховуючи суспільну небезпечність заздалегідь не обіцяного сприяння терористичному акту вважається за доцільне встановити відповідальність за таке діяння (за аналогією ст. 256 КК України), досудове розслідування за яким здійснюватимуть органи СБУ.

Заходом, який сприятиме підвищенню ефективності застосування заходів кримінально-правового впливу за терористичну діяльність, можуть стати запропоновані зміни до статті 67 КК України, які визначатимуть вчинення злочину з терористичною метою обставиною, що обтяжує покарання.

Отже, на підставі здійсненого аналізу, існує потреба удосконалення законодавчих актів України щодо боротьби з тероризмом з урахуванням висновків експертів, рішень РНБО України, Концепції боротьби з тероризмом, Плану її реалізації та вимог міжнародно-правових актів у цій сфері.

Висновки.

Аналіз Протоколу свідчить про недостатню імплементацію в національне законодавство його положень. З урахуванням змісту Конвенції РЄ про запобігання тероризму (ст. 5 – 7, 9), Протоколу (ст. 2 – 6), а також беручи до уваги згадані вади КК України в частині регламентації відповідальності за різні прояви терористичної діяльності, можна виділити кілька концептуальних підходів до внесення змін та доповнень до КК України у зв'язку з ратифікацією згаданого міжнародного акта. Один з

них полягає у внесенні змін та доповнень до КК України, які забезпечать мінімальний рівень узгодження його змісту з окремими положеннями Конвенції РЄ про запобігання тероризму (ст. 5 – 7, 9), Протоколу (ст. 2 – 6) Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (ст. 2). Ці зміни мають забезпечити “спеціальну криміналізацію” тих різновидів суспільно небезпечної поведінки, які виражаються в Протоколі термінами “виїзд за кордон з терористичною метою”, “фінансування виїзду за кордон з терористичною метою”, “організація чи сприяння іншим способом виїзду за кордон з метою терористичної діяльності”. Реалізація іншого концептуального підходу передбачає внесення системних змін та доповнень до КК України, які повинні забезпечити близький до оптимального рівень узгодження його змісту з більшістю положень Конвенції РЄ про запобігання тероризму, Протоколу, що мають кримінально-правовий характер, а також усунути найбільш очевидні вади КК України в частині регламентації відповідальності за різні прояви тероризму. Основними орієнтирами для таких змін та доповнень є: а) необхідність забезпечення “спеціальної криміналізації” окремих різновидів суспільно небезпечної поведінки, передбаченої статтями 5 – 7, 9 Конвенції, ст. 2 – 6 Протоколу (реалізація першого концептуального підходу); б) хоча б часткове вирішення у КК України проблем, пов’язаних з термінами “терористичний злочин” (ч. 1 ст.1 Конвенції ЄС про запобігання тероризму, ст. 2 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму) та “терористична діяльність”; в) вдосконалення змісту диспозицій та санкцій тих статей Особливої частини КК України, які передбачають відповідальність за різні прояви тероризму. Реалізація такого підходу є перспективою подальших наукових розвідок у напрямку кримінально-правової протидії тероризму.

З метою повної імплементації в національне законодавство положень Протоколу у межах першого з названих підходів необхідно: передбачити організаційне чи інше сприяння терористичним правопорушенням серед ознак сприяння вчиненню терористичного правопорушення (ч. 1 ст. 258-4 КК України); встановити кримінальну відповідальність за заздалегідь не обіцяне сприяння терористичному акту (за аналогією ст. 256 КК України); визнати вчинення злочину з терористичною метою обставиною, що обтяжує покарання (зміни до статті 67 КК України України). Бажано ч. 1 ст. 258-5 КК України викласти у новій редакції, обмежившись формулюванням, що фінансування тероризму (тобто надання чи збір будь-яких активів) може бути використано повністю або частково для підготовки та вчинення терористичного злочину.

У зв’язку з цим доцільно внести зміни до КК України України, а саме:

доповнити частину 1 статті 67 новим пунктом 14 такого змісту:

“14) вчинення кримінального правопорушення з терористичною метою”;

у частині 1 статті 258-4:

після слів “навчання тероризму” доповнити словами “чи інше сприяння вчиненню терористичного правопорушення”;

у примітці слова “здійснення діяльності, яка відповідно до закону є терористичною” замінити словами “вчинення терористичного правопорушення”;

частину 1 статті 258-5 викласти у такій редакції: “Фінансування тероризму, тобто надання чи збір активів особою, яка усвідомлювала, що це може бути використано повністю або частково для підготовки та вчинення терористичного правопорушення”.

у частині 1 статті 258-6 слова “діяльності, яка відповідно до закону є терористичною” замінити словами “терористичної діяльності”.

доповнити статтею 258-7 такого змісту:

“Стаття 258-7 Заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам терористичних організацій

1. Заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам терористичних організацій чи терористичних груп та укриття їх терористичної діяльності шляхом надання приміщень, сховищ, зброї, бойових припасів, вибухових речовин, військової техніки, транспортних засобів, інформації, документів, технічних пристроїв, грошей, цінних паперів, переміщення терористів через державний кордон України, а також заздалегідь не обіцяне здійснення інших дій зі створення умов, які сприяють їх терористичній діяльності, – караються позбавленням волі на строк від трьох до п’яти років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або службовою особою з використанням службового становища, – караються позбавленням волі на строк від п’яти до десяти років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років”.

З метою визнання організації терористичною на законодавчому рівні потребує визначення: 1) перелік підстав для ініціювання питання про визнання організації терористичною та заборони її діяльності на території нашої країни; 2) юрисдикція суду, до компетенції якого буде віднесено розгляд справ про визнання організації терористичною та заборони її діяльності на території України; 3) суб’єкт (чи коло суб’єктів), уповноважених ініціювати питання про визнання в судовому порядку організації терористичною та заборони її діяльності на території України; 4) особливий порядок кримінального провадження щодо таких організацій. Зокрема, потребують унормування особливості розгляду судами матеріалів кримінальних проваджень щодо терористичних правопорушень, в ході яких уповноваженими суб’єктами може бути ініційований розгляд питання про визнання організацій терористичними та прийняття відповідного судового рішення [23, с. 162-163].

Врегулювання порядку визнання організації терористичною сприятиме протидії фінансуванню тероризму, виявленню, арешту та вилученню активів організацій та осіб, пов’язаних із провадженням терористичної діяльності.

Використана література

1. Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-15#Text
2. Антипенко В.Ф. Тероризм: кримінологічна та кримінально-правова характеристика. Київ, 1999. 61 с.
3. Багрій-Шахматов Л.В. Методи боротьби з тероризмом. Погляд світового товариства. Тероризм і боротьба з ним: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. 2000. Т. 19. С. 338-343.
4. Емельянов В.П., Иманлы М.Н., Рыжов И.Н. Уголовно-правовое противодействие терроризму. Харьков: Право, 2014. 88 с.
5. Жаринов К.В. Терроризм и террористы. Исторический справочник; минск: Харвест, 1999. 606 с.
6. Мельник Д., Леонов Б. Поняття та зміст кримінологічної характеристики фінансування тероризму. *Інформація і право*. № 2(41)/2022. С. 84-94.
8. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.20 р. № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 14.04.2022).
9. План заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом: розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.01.21 р. № 7-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-2021-%D1%80#Text>

10. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму: Закон України від 20.09.22 р. № 2589-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2589-20#n2>

11. Лиховая С.Я. Уголовная ответственность юридических лиц по законодательству Украины. *Criminology Journal of Baikal National University of Economics and Law*. 2014. № 2. С.155-161.

12. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом: Закон України від 21.03.23 р. № 2997-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2997-20#Text>

13. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом” (реєстр. № 8146). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1697843>

14. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України “Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму” від 07.09.22 р. №16/03-2022/149985. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1465386>

15. Смелянов В.П. Питання вдосконалення кримінально-правових засад протидії терористичним злочинам кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку: матеріали міжн.-наук. практ. конф., м. Харків, 2019 р. С. 79-81. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/18_04_2019/pdf/35.pdf

16. Новікова Л. В. Кримінальна відповідальність за фінансування тероризму: автореф. дис. ...канд. юр. наук. спец. 12.00.08. Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, Київ, 2007. 20 с.

17. Міжнародна Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text

18. Лихова С.Я. Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження): автореф. дис. ...докт.-ра юр. наук. спец. 12.00.08. КНУ імені Тараса Шевченка, Київ, 2006. 39 с.

19. Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України “Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом” (друге читання) від 30.11.22 р. № 07/2-2022/205090. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1563730>

20. Проект Кримінального кодексу України за станом на 22 травня 2023 року. URL: ewcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/22/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-05-2023.pdf

21. Маркєєва О.Д., Розвадовський Б.Л. Загальнодержавна система боротьби з тероризмом: проблеми та перспективи: аналіт. доповідь. Київ: НІСД, 2022. 88 с.

22. Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.Є. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / за заг. ред. О.О. Резнікової. Київ: НІСД, 2017. 102 с.

23. Мельник Д., Леонов Б. Актуальні питання удосконалення порядку визнання організацій терористичними та формування їх реєстру. *Вісник кримінального судочинства*. 2023. № 1-2. С. 151-163.